

IE-rechten, wat zijn dat?

Gaat het hand in hand met innovatie ?

IE-rechten hebben de laatste twintig jaar steeds meer belangstelling gekregen en zijn vaak onderwerp van gesprek. Enerzijds omdat de economische en juridische waarde ervan steeds meer is erkend. Anderzijds, met name vanwege de digitalisering, het internet en nieuwe technologieën, zoals 3D printing, het (gratis) kopiëren en bewerken van producten, zoals muziek, films, foto's. Het intellectuele eigendomsrecht ("IE-recht") is een relatief nieuw rechtsgebied. Het bestaat uit diverse IE-rechten met ieder zijn eigen kenmerken, vereisten en procedures. IE-rechten beschermen - kort gezegd - (intellectuele) creaties, prestaties en onderscheidingstekens. Verschillende soorten creaties en prestaties worden beschermd door het auteursrecht, naburige recht, tekeningen- en modellenrecht, databankenrecht, octrooirecht, kwekersrecht en chipsrecht. Het merkenrecht en het handelsnaamrecht beschermen onderscheidingstekens. IE-rechten zijn nationaal of territoriaal (Benelux en Europese Unie) geregeld. In de Europese Unie vindt steeds verdere harmonisatie plaats via richtlijnen en verordeningen.

*Door: Menno Heerma van Voss en
Harmke Lankhorst, advocaten bij
SOLV Advocaten*

IE-rechten, waarom eigenlijk?

Vanuit economisch oogpunt hebben IE-rechten tot doel de creativiteit en innovatie te stimuleren. IE-rechten geven de rechthebbende het exclusieve recht zijn creatie, prestatie of innovatie op de markt te brengen en te exploiteren. Dit monopolie geeft de rechthebbende de mogelijkheid om geld te verdienen en de kosten van creatie of ontwikkeling (research & development) terug te verdienen. Denk aan een farmaciebedrijf dat jarenlang onderzoek doet naar een nieuw medicijn of de ontwikkeling van nieuwe chip, maar ook de schrijver, componist of designer. Als iedereen hetgeen dat de ander heeft ontwikkelt of heeft ge-

creëerd, zomaar zou kunnen gebruiken, zou er minder innovatie of creatie plaatsvinden. Maar een monopolie werkt ook beperkend. Het zorgt er immers voor dat niemand anders de creatie, prestatie of innovatie verder kan gebruiken of ontwikkelen. Om deze reden kennen de IE-rechten diverse beperkingen, waaronder de uitputtingsregel en de beperking in duur. Wanneer een creatie, prestatie of innovatie rechtmatig in het verkeer is gebracht in de EER, kan verdere verhandeling en gebruik door een ander dan de rechthebbende niet meer worden belet. Het recht is dan uitgeput. Daarnaast krijgt de rechthebbende slechts een bepaalde periode om zijn creatie, prestatie

of innovatie te exploiteren. Na verloop daarvan staat het iedereen vrij zonder toestemming (en vergoeding) de creatie, prestatie of innovatie te gebruiken.

Het auteursrecht

Het auteursrecht beschermt creatieve prestaties. Een boek, tekening, film, muziekcompositie, meubelontwerp dat oorspronkelijk is en het resultaat is van de subjectieve keuzes van de maker wordt beschermd. Ideeën, de toegepaste techniek of werken die puur worden bepaald door mode, stijl of trend zijn niet beschermd. Dit betekent dat iemand een schilderij mag schilderen in de stijl van Karel Appel en kleding mag ontwerpen

in de stijl van Oililly. Ook het idee om een boek te schrijven over een tovenaarsleerling die naar een tovenaarsschool gaat is niet beschermd, de nadere uitwerking van dat idee in de Harry Potter boeken weer wel. De maker verkrijgt van rechtswege auteursrechten. Registratie is niet vereist. De rechthebbende kan iedereen verbieden om zijn werk openbaar te maken of te kopiëren zonder zijn toestemming. Ook een bewerking kan worden verboden als ze teveel op elkaar lijken. Als het bewerkte werk in zodanige mate de auteursrechtelijk beschermde trekken van het originele werk vertoont dat de totaalindrukken van beide werken te weinig verschillen. De beschermingsduur is in principe 70 jaar na het overlijden van de maker of 70 jaren na eerste openbaarmaking in geval de maker een rechtspersoon is. Het auteursrecht kent ook nog diverse andere beperkingen, waaronder de uitputtingsregel, de pers-exceptie, het citaatrecht, eigen gebruik exceptie, de onderwijsexceptie en de parodie-exceptie. Zo is de parodie van Nijntje die draait op een hardcore feest toegestaan.

Vreemde eend in het auteursrecht?

Het portretrecht

Het portretrecht biedt de geportretteerde de mogelijkheid om op te treden tegen het gebruik van zijn portret. Hoewel het portretrecht is opgenomen in de Auteurswet, is het eigenlijk geen IE-recht, maar een uitwerking van het recht op eerbiediging van privéleven, familie- en gezinsleven (artikel 8 EVRM). Een portret is een afbeelding van het gelaat van een persoon. Het maakt niet uit hoe het portret is vervaardigd: een schilderij, een foto, een tekening, een video, alles kan een portret bevatten. Om te kunnen spreken van een portret is bovendien niet vereist dat de geportretteerde onmiddellijk herkenbaar is. Ook bij een gedeeltelijk onherkenbaar (ge-

maakt) portret (bijvoorbeeld het zwarte balkje bij verdachten) of een karakteristieke lichaamshouding, kan sprake zijn van een portret. Zelfs een karikatuur of look-a-like kan een portret opleveren. Wanneer het portret niet in opdracht is gemaakt, kan de geportretteerde zich verzetten tegen publicatie van zijn portret als hij een redelijk belang heeft. Een redelijk belang kan bestaan uit een zedelijk belang (privacy) of een commercieel belang (verzilverbare populariteit). BN-ers hebben vaak ook een verzilverbare populariteit. Of de geportretteerde ook daadwerkelijk een privacy belang heeft zich tegen publicatie te verzetten is een kwestie van het afwegen van de betrokken belangen; het privacybelang van de geportretteerde tegenover het belang van vrijheid van meningsuiting.

Een voorbeeld van een geslaagd beroep op het portretrecht, is het filmpje over een rechtenstudente dat op dumpert.nl is geplaatst. In het filmpje is een 20-jarige rechtenstudente gefilmd toen zij 's nachts in kennelijke staat was. Zij zei eerst "rot op", maar verklaarde daarna onder andere dat ze als preses van haar dispuut wenst te worden aangesproken met "majesteit" en vermeldde intieme details over haar privé-leven. Met het filmpje werd de spot met de studente gedreven en de voorzieningenrechter oordeelde dat er sprake was van een ernstige aantasting van de persoonlijke levenssfeer van de studente. Geenstijl moest het filmpje van internet verwijderen.

Tekeningen- en modellenrecht

Het tekeningen- en modellenrecht beschermt het twee- of driedimensionale uiterlijk van voorwerpen: het dessin van behang of kledingstoffen en de vormgeving van meubels of speelgoed. Vereist is dat het model nieuw is en een eigen karakter heeft ten opzichte van reeds bestaande modellen (vormgevingserfgoed/prior art). Net als in het auteursrecht komen technisch bepaalde modellen (bijvoorbeeld de vorm van een kurkentrekker) niet voor bescherming in aanmerking. Een model kan worden geregistreerd als Benelux- of Gemeenschapsmodel. Een niet-geregistreerd model geniet een beperkte bescherming

en is gedurende 3 jaar beschermd tegen jongere identieke modellen. Een geregistreerd model geeft de houder maximaal 25 jaar bescherming tegen jongere modellen die geen andere algemene indruk wekken bij de geïnformeerde gebruiker. Het tekeningen- en modellenrecht kent diverse uitzonderingen, die deels overeenkomen met de uitzonderingen in het auteursrecht. Onder andere handelingen in de particuliere sfeer en voor niet-commerciële doeleinden en reproductie ter illustratie of ten behoeve van het onderwijs zijn toegestaan.

Bescherming van uitvindingen

Ook uitvindingen worden door IE-rechten beschermd. Uitvindingen op alle gebieden van de technologie door het octrooirecht, uitvindingen betreffende planten- en dierenrassen door het kwekersrecht en halfgeleiders door het chipsrecht. Alleen het octrooirecht komt aan de orde. Uitvindingen die nieuw, inventief en toepasbaar zijn, komen voor bescherming in aanmerking. Het nieuwheidsvereiste is zeer streng: als de uitvinding ergens ter wereld al openbaar is gemaakt, kan hierop geen octrooi meer worden verkregen. Een uitvinder doet er dus verstandig aan om eerst te bekijken of zijn vinding octrooieerbaar is, alvorens het openbaar te maken. Voor octrooirechtelijke bescherming is registratie vereist. Na verkrijging wordt de uitvinding gepubliceerd. Hierdoor kunnen anderen hun voordeel met de uitvinding doen, maar mogen daarop geen inbreuk maken. De octrooihouder kan namelijk anderen wel verbieden om het voortbrengsel of de werkwijze waarop het octrooi ziet, te vervaardigen, te verhandelen of ervan gebruik te maken. Een bekend voorbeeld van een strijd omtrent octrooiën is het geschil tussen Samsung en Apple. Beide partijen hebben elkaar diverse malen in verschillende landen beticht van octrooi-inbreuk. De beschermingsduur van een octrooi bedraagt 20 jaar vanaf de aanvraagdatum van de registratie. Daarnaast kent het octrooirecht de uitputtingsregel en is het toegestaan een geoctrooideerde werkwijze voor privégebruik of voor wetenschappelijke doeleinden toe te passen.

Het merkenrecht

De belangrijkste functie van een merk is de waren of diensten van een bepaalde onderneming te onderscheiden van waren of diensten van andere ondernemingen. Om voor merkrechtelijke bescherming in een land of territorium in aanmerking te komen, moet het merk daar als merk zijn geregistreerd. Voor bescherming in de Benelux, als Benelux-merk of als Gemeenschapsmerk. Alle tekens die kunnen dienen om de waren of diensten van een onderneming te onderscheiden ('onderscheidend vermogen') kunnen als merk worden ingeschreven. Het kan gaan om een woordmerk, zoals SOLV, een beeldmerk, zoals het Adidas-logo, een

woord/beeldmerk en een twee- of driedimensionaal vormmerk, zoals de vorm van de Coca Cola fles. Onder omstandigheden kunnen zelfs kleurmerken, zoals de kleuren rood en geel van Shell, of een bepaalde tune (klankmerk) als merk worden geregistreerd. Bij het (enkelvoudig) kleurmerk (net zoals bij alle type merken) is dan met name de vraag of het publiek de kleur of kleuren als merk (onderscheidingssteken) zal opvatten. Voorts moet uit het depot duidelijk worden welke specifieke kleur groen bijvoorbeeld is gedeponeerd, door middel van een specifieke kleurcode. Niet beschermd zijn merken die geen onderscheidend vermogen hebben omdat ze, bijvoorbeeld, beschrijvend zijn of een gebruikelijke aanduiding zijn voor de betreffende producten of diensten waarvoor het merk wordt aangevraagd. Zo is het woord 'Postkantoor' niet als merk te deponeren

voor allerlei postdiensten. Het woord/beeldmerk is daarentegen wel een geldig merk. Al zal de bescherming ervan zijn beperkt tot de beeldelementen. Het onderscheidend vermogen is geen vast gegeven. Een merk kan door gebruik onderscheidend vermogen verkrijgen. Dat wordt inburgering genoemd, zoals het merk Vakantieveilingen.nl voor online veilingen. Bij bekende merken kan er al inbreuk zijn indien de consument een verband legt tussen het merk en het teken, als daardoor zonder geldige reden, ongerechtvaardigd voordeel wordt getrokken uit of afbreuk wordt gedaan aan het onderscheidend vermogen of de reputatie van het merk. De beschermingsduur van een Benelux merk bedraagt 10 jaar vanaf depotdatum, maar kan onbeperkt telkens met 10 jaar worden verlengd. Daarnaast kent het merkenrecht diverse uitzonderingen, waaronder de uitputtingsregel en is het toegestaan het merk te gebruiken ter aanduiding van de kenmerken van de waren, of als aanduiding van de bestemming van de waar. Een fabrikant van scheermesjes mag bijvoorbeeld op zijn verpakking het merk Gillette gebruiken om daarmee aan te geven dat zijn mesjes passen op een Gillette scheermesjeshouder (als dat natuurlijk ook feitelijk klopt). Dat betekent niet dat het merk Gillette heel prominent of meer dan nodig mag worden gebruikt.

Handelsnaamrecht

Het handelsnaamrecht beschermt de handelsnaam, de naam waaronder een onderneming wordt gedreven. Het verschil met het merkenrecht is dat een merk waren of diensten onderscheidt, terwijl de handelsnaam ondernemingen van elkaar onderscheidt. Voor bescherming is geen registratie. Voldoende is dat de handelsnaam ook daadwerkelijk wordt gevoerd. Het handelsnaamrecht biedt bescherming tegen het gebruik door een derde van een identieke of overeenstemmende handelsnaam voor dezelfde of soortgelijke bedrijfsactiviteiten, indien daardoor verwarring bij het publiek tussen de ondernemingen te duchten is. De Handelsnaamwet stelt niet de eis dat een handelsnaam onderscheidend vermogen moet hebben. Ook aan beschrijvende handelsnamen komt

bescherming toe, maar de bescherming-omvang is in dat geval zeer gering. Beschrijvende elementen in een handelsnaam moeten ook door anderen kunnen worden gebruikt, mits daardoor geen verwarring met de oudere handelsnaam ontstaat.

IE-rechten en innovatie: hand in hand of water en vuur?

Ontegengesteld bevorderen de IE-rechten de creativiteit en innovatie. Het zorgt er immers voor dat makers worden beloond voor hun werkzaamheden en prestaties. Aan de andere kant hebben diezelfde IE-rechten ook een remmende werking op de creativiteit en innovatie door hetzelfde monopolie dat de IE-rechten creëren. Echter het monopolie is niet absoluut. De IE-rechten worden immers ook ingedamd, zoals de beperking in duur, geen auteursrechtbescherming op stijl en functionaliteit, geen merkbescherming bij beschrijvende aanduidingen en de verschillende excepties, zoals bij eigen of eerlijk merkgebruik in de handel. Hierdoor is er nog genoeg ruimte voor verdere creativiteit en innovatie. Bij ieder IE-recht is getracht een optimale balans te vinden. Door voortschrijdende, technologische ontwikkelingen en inzichten, moet de balans soms opnieuw worden gevonden. De geschiedenis van de IE-rechten, zoals ook te lezen in de vele jurisprudentie, laat zien dat dat lukt. IE-rechten en innovatie gaan veelal hand in hand, hoewel ze soms ook botsen, maar dat lokt juist discussie uit en geeft nieuwe inzichten. Hetgeen alleen maar toe te juichen is. ■

Menno Heerma van Voss en Harmke Lankhorst zijn beide advocaten bij SOLV gespecialiseerd in het IE-recht.

